

مفاهیم اساسی در آموزش محیط زیست

حسن چلونگریان

www.ketab.ir



سرشناسه چلونگریان، حسن، ۱۳۶۰۰
 عنوان و نام پدیدآور مفاهیم اساسی در آموزش محیط زیست / نویسنده حسن چلونگریان
 مشخصات نشر اصفهان، کاشف علم، ۱۴۰۰
 مشخصات ظاهری ۱۸۶
 شابک ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۹۰۰۰۷-۱
 وضعیت فهرست نویسی فیبا
 یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۶۹-۱۸۶.
 موضوع آموزش محیط زیست
 موضوع Environmental education
 موضوع سواد زیست محیطی
 موضوع Environmental literacy
 رده بندی کنگره GEV۰
 رده بندی دیویی ۳۳۳/۷۲۰۷۱
 شماره کتابشناسی ملی ۷۶۲۱۵۲۶

مفاهیم اساسی در آموزش محیط زیست

حسن چلونگریان



نشر کاشف علم

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۹۰۰۰۷-۱

مرکز پخش: ۰۹۱۳۷۷۲۳۲۵۸

WWW. KASHEFELM. IR

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۲	الف) مبانی محیط‌زیست
۱۲	۱-۱-۲ مقدمه
۱۲	۲-۱-۲ مفاهیم محیط‌زیست
۱۵	۳-۱-۲ انواع محیط‌زیست
۱۷	ب) آموزش محیط‌زیست
۱۷	۱-۱-۲ تعریف
۱۹	۲-۱-۲ تاریخچه آموزش محیط‌زیست
۲۳	۳-۱-۲ مفهوم آموزش محیط‌زیست
۲۸	ابعاد یادگیری
۲۹	۴-۱-۲ اهداف آموزش محیط‌زیست
۳۰	اهداف آموزشی محیط‌زیست
۳۱	۵-۱-۲ ضوابط آموزش محیط‌زیست
۳۲	۶-۱-۲ فلسفه آموزش محیط‌زیست
۳۴	۷-۱-۲ منشور آموزش محیط‌زیست
۳۶	پ) اخلاق محیط‌زیست
۳۶	۱-۱-۲ مقدمه
۳۸	۲-۱-۲ ضرورت اخلاق زیست محیطی
۴۰	۳-۱-۲ رویکردهای حفاظت از محیط‌زیست
۴۲	۴-۱-۲ اسلام و محیط‌زیست

۴۵	ث) آموزش برای توسعه پایدار
۴۵	۱-۱-۲ مقدمه
۴۶	۲-۱-۲ مفهوم توسعه پایدار
۴۸	۳-۱-۲ آموزش و پرورش و توسعه پایدار
۵۱	۴-۱-۲ آموزش و آموزش برای توسعه پایدار
۵۷	ج) حقوق محیط زیست
۵۷	۱-۱-۲ مقدمه
۵۹	۲-۱-۲ مناسبات حقوقی انسان و محیط زیست
۶۲	۳-۱-۲ توسعه پایدار و حقوق محیط زیست
۶۶	۴-۱-۲ حقوق محیط زیست در تفکر اسلامی
۷۰	ج) سواد
۷۰	۱-۲-۱ تعریف سواد
۷۴	۲-۱-۲ مفهوم سواد
۷۷	۳-۱-۲ رویکردهای نظری زیر بنای تعریف سواد
۸۴	۵-۱-۲ تقسیم بندی انواع سواد
۸۵	۶-۱-۲ تقسیم بندی انواع سواد در ایران (اعلامیه ۱۰)
۸۵	تعریف سواد سیاسی و ویژگی های آن
۸۶	تعریف سواد اجتماعی و ویژگی های آن
۸۶	تعریف سواد فرهنگی و هنری و ویژگی های آن
۸۷	تعریف سواد معنوی (دینی و اخلاقی)
۸۷	تعریف سواد علمی و ویژگی های آن
۸۸	تعریف سواد میان فرهنگی (جهانی)
۸۸	تعریف سواد اقتصادی - حرفه ای
۸۹	سواد فناوری و ویژگی های آن
۸۹	تعریف سواد بهداشتی و ویژگی های آن:
۹۰	سواد زیست محیطی و ویژگی های آن
۱۰۰	چ) سواد زیست محیطی

- ۱۰۰ ۱-۱-۲ تعریف سواد زیست محیطی
- ۱۰۵ ۲-۱-۲ مفهوم سواد زیست محیطی
- ۱۰۸ ۳-۱-۲ انواع رویکردهای آموزشی برای توسعه سواد زیست محیطی
- ۱۰۹ ۴-۱-۲ ویژگی‌های فرد با سواد زیست محیطی
- ۱۱۱ مهارت‌های پردازش
- ۱۱۱ مهارت‌های تصمیم‌گیری
- ۱۱۳ ۵-۱-۲ استانداردها و نشانگرهای سواد زیست محیطی
- ۱۱۵ استانداردهای سواد زیست محیطی
- ۱۱۶ نشانگرهای سواد زیست محیطی
- ۱۱۷ ۶-۱-۲ پروژه ۲۰۶۱
- ۱۱۹ مهمترین اهداف پروژه ۲۰۶۱
- ۱۲۲ (ح) اجزاء و مدل‌های سواد زیست محیطی
- ۱۲۲ ۱۰-۱-۲ اطلاعات - دانش - سواد
- ۱۲۵ ۲-۱-۲ سطوح سواد زیست محیطی
- ۱۲۶ ۱-۲ ۳ اجزاء سواد زیست محیطی
- ۱۲۶ ۴-۱-۲ دانش زیست محیطی
- ۱۳۰ ۵-۱-۲ آشکال دانش زیست محیطی
- ۱۳۲ ۶-۱-۲ نگرش‌های محیطی
- ۱۳۵ ۷-۱-۲ نگرش انسان‌مداری و محیط‌مداری
- ۱۴۰ ۸-۱-۲ ریشه‌های تاریخی نگرش‌های محیطی کنونی
- ۱۴۲ ۹-۱-۲ مقایسه نگرش‌های محیطی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه
- ۱۴۴ ۱۰-۱-۲ رفتار زیست محیطی
- ۱۵۱ ۱۱-۱-۲ روابط اجزای سواد زیست محیطی (دانش-نگرش-رفتار)
- ۱۵۷ فناوری اطلاعات و ارتباطات و آموزش محیط‌زیست
- ۱۵۹ ۹/۳/۲. مدلی برای آموزش سیار محیط‌زیست
- ۱۶۰ دانش محیط‌زیستی
- ۱۶۱ نگرش محیط‌زیستی
- ۱۶۲ ارزش‌ها و نگرانی‌های محیط‌زیستی

مقدمه

محیط‌زیست موهبت و نتیجه لطف الهی به نوع بشر است و بر همین اساس، به بشریت در کلیت آن تعلق دارد تا در مسیر تعالی همانند سایر مواهب و نعمت‌ها الهی، مورد استفاده خردمندانه قرار گیرد. خداوند، همه جهان هستی و همه پدیده‌ها را زیبا متقن و موزون آفریده و ما باید رابطه خود را با آنها تصحیح کنیم و با تصرفات نادرست خود آن را ویران و آلوده و جامعه را با بلا و مصیبت مواجه نسازیم (حقوق زیست محیطی، ۱۳۸۹: ۳۱).

بررسی تاریخ و تحول آموزش محیط‌زیست از قرن نوزدهم تا کنون نشانگر این واقعیت است که هرچه سطح آگاهی بشر از محیط اطرافش افزایش یافته به همان میزان ترس از نابودی محیط‌زیست نیز فزونی یافته است. این ترس البته سبب شده است تا بشر در جستجوی راهی برای برون رفت از تهدیدات علیه محیط‌زیست باشد. پیشرفت در زمینه علوم و تکنولوژی اگر چه موجبات در اختیار گرفتن ابزارهای سازگارتر با محیط‌زیست بوسیله بشر را فراهم آورده، اما مؤسسات فرهنگی را به این باور رسانده که: "در بلند مدت هیچ اقدامی در زمینه کاهش تهدیدات محلی و بین‌المللی علیه محیط‌زیست روی نخواهد داد مگر اینکه میزان آگاهی‌های مردم در باره ارتباط عمیق میان کیفیت محیط‌زیست و تامین نیازمندیهای مستمر انسان افزایش یابد" (یونسکو، ۱۹۸۷ به نقل از آموزش محیط‌زیست و رفتار شهروندی ۱۳۸۷: ۵).

این فصل به دو بخش تقسیم شده است که بخش اول آن مبانی نظری موضوع است که شامل ۹ قسمت می‌باشد که شامل مبانی محیط‌زیست، آموزش محیط‌زیست، اخلاق محیط‌زیست، آموزش برای توسعه پایدار، حقوق محیط‌زیست، سواد، سواد زیست محیطی، سطوح و اجزاء سواد زیست محیطی، مدل‌های مختلف سواد زیست محیطی می‌باشد که هر کدام دارای زیر شاخه‌های خاص خود

می‌باشند و در ادامه پیشینه پژوهشی موضوع می‌باشد که به بررسی برخی تحقیقات انجام شده در زمینه محیط‌زیست و سواد زیست محیطی افراد در داخل و خارج از کشور پرداخته است.

الف) مبانی محیط‌زیست

۱-۱-۲ مقدمه

لزوم بقای حیات و ارتقاء سطح زندگی انسان‌ها، ایجاب می‌نماید تا آنان از رابطه خود با محیط‌زیست آگاه بوده و ارزش‌ها و دیدگاه‌های لازم را برای حفاظت و بهبود آن در خود پیورانند. در این میان ناآگاهی‌ها و پایین بودن سطح فرهنگ عمومی از جمله موانع بر سر راه حفظ محیط‌زیست به حساب می‌آید. به همین منظور می‌توان به نقش برنامه‌های آموزشی برای ارتقاء سطح آگاهی‌ها در بین افراد جامعه اشاره نمود.

حفاظت از طبیعت و بهبود وضعیت فعلی محیط‌زیست که دخالت انسان عامل نابسامانی آن شده است، زمانی امکان پذیر است که همه افراد که هر کدام به نحوی در ارتباط متقابل با محیط خود هستند، شناخت عملی و تجربی از پیرامون خود داشته باشند و روابط علی و معلولی، پیچیدگی و سیستمی بودن آن را تا حدودی بشناسند. بدست آوردن این شناخت از طریق آموزش امکان پذیر است. در صورتی که از بستر آموزشی آگاهی کافی داشته باشیم، بهترین روند و مناسب‌ترین برنامه‌ریزی و تدوین شیوه‌ها و مطالب را می‌توان برای آن اتخاذ نمود.

۲-۱-۲ مفاهیم محیط‌زیست

• محیط‌زیست

مفهوم لغوی محیط‌زیست، در فرهنگ‌های فارسی از "محیط" به معنای احاطه کننده، در برگرفته، جای زندگی آدمی (معین، ۱۳۶۳)، اعم از کشور، شهر، جامعه و یا خانواده یاد شده است (عمید، ۱۳۶۲). "محیط‌زیست" زیستن توسط محیط احاطه شده و محیط در برگرفته آن است.

در فرهنگ وبستر ۱۹۶۲ میلادی آمده است: محیط‌زیست یعنی پیرامون یا هر چه احاطه کرده است و چیزی که احاطه می‌کند و کلیه شرایط و موقعیت‌ها که از احاطه به وجود می‌آید و در توسعه یک

موجود یا گروه موجودات تأثیر داشته است (ویستر به نقل از شمس، ۱۳۸۶: ۱۰).

از نظر دایره المعارف علمی تکنولوژی مک گراهیل^۱، محیط عبارت است از مجموع کلیه شرایط خارجی و اثر آنها در زندگی موجودات. از این رو محیط زیست را می توان به طور کلی مجموعه ای از فضا و روابط موجود در آن تلقی کرد. رابطه انسان و محیط زیست رابطه ای دو سویه است؛ محیط زیست انسان را می سازد و انسان نیز در ساخت یا تخریب آن مؤثر است (هاشمی، ۱۳۵۲).

در فرهنگ لغت آکسفورد^۲، محیط زیست عبارت است از شرایط طبیعی از قبیل آب، خاک و هوا که ما در آن زندگی می کنیم. هر آنچه که زیستن را در بر گرفته و با آن در فعل و انفعال است. فضایی با تمامی شرایط فیزیکی، بیولوژیکی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره که همه موجودات زیست کننده در آن را شامل می شود و مجموعه روابط بین آنها را در بر می گیرد (سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۷۹).

در فرهنگ لغات روزه (۱۹۹۸) محیط زیست به اوضاع و احوال، وضعیت، مکان، ایستار، جا، جایگاه، حال و فضا و محله تعبیر شده است. در فرهنگ کالینز (۱۹۹۲) محیط به دور و بر، اوضاع زندگی یا رشد ترجمه گردیده است.

کوپر (۱۹۹۲) معتقد است محیط چیزی نیست که موجودی فقط در آن به سر برد، بلکه به معنای چیزی است که خود آن موجود نیز بخشی از آن است. در جهان غرب، وقتی از محیط سخن می گویند معمولاً منظور محیط مادی و غیر انسانی است. حال آنکه در دیگر فرهنگها ممکن است محیط به محیط انسانی، محیط طبیعی و محیط دست ساز بشر اشاره داشته باشد.

در نظریات اجتماعی جدید، گرایش چشمگیری به اینکه محیط را فقط معادل "طبیعت" قرار دهند وجود دارد و این دو معمولاً معادل یکدیگر قرار می گیرند. حال اینکه این دو مفهوم تفاوت های اساسی با یکدیگر دارند. طبیعت، واقعیت جهان مادی اشیای خنثایی است که بر مشاهده گری اعتنا آشکار می شود حال آنکه محیط، واقعیت برای جهانی است که به تناسب موجود زنده یا شخصی ایجاد شده که محیط اوست (اینگلوند ۱۹۹۲ به نقل از کریمی و لیاقتی، ۱۳۸۷: ۴۵).

1- Mc Graw Hill

2- Oxford-